

สันติวิธีทำไม ทำไมต้องสันติวิธี

โดย

พระมหาพรหม ฐมฺมหาโส, ผศ.ดร.

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ก่อนที่จะตอบคำถามที่ว่า “สันติวิธีมีความสำคัญอย่างไร เพราะเหตุไร จึงต้องใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง” ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ เราคิดว่า มีวิธีการ หรือเครื่องมือจัดการปัญหาอื่น ๆ อีกหรือไม่ ที่เราคิดว่า ดีกว่า สมบูรณ์กว่าสันติวิธี¹ อันเป็นวิธีการที่ทำให้ทุกคนสามารถพบทางออก และยอมรับกับทางออกของปัญหาด้วยกันได้ทุกฝ่าย โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมองว่า “ขาดความเป็นธรรม” หรือ “ขาดความยุติธรรม” ในวิธีการจัดการ ฉะนั้น เมื่อสังคมโลกมองว่า “สันติวิธี” “น่าจะ” เป็นวิธีการ หรือแนวทางหนึ่งที่ดีที่สุด (Best Alternative) ในการแสวงหาทางออกร่วมกัน จึงนำไปสู่ประเด็นของการตอบใจที่ว่า “ทำไมจึงต้องใช้สันติวิธี” เมื่อวิเคราะห์จากปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบด้านแล้ว คำตอบที่พบในเบื้องต้นมีอย่างน้อย ๙ ประการ กล่าวคือ

๑. สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ความหมายที่แท้จริงของสันติวิธีนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับฐานของศีลธรรม และจริยธรรมอันดีงามซึ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ความเมตตา สงสาร การเคารพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน การไม่เบียดเบียนทางกาย วาจา และใจ เป็นต้น วิธีการนี้เป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหาแบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การที่คนเข้าใจศีลธรรมต่างกันหลายรูปแบบ ทำให้เกิดการตีความเพื่อสนองตอบตัวเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า “ศีลธรรม” ในมิติของศาสนาก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะแสวงหา “จุดร่วม” ที่คล้ายคลึงกันได้

๒. การจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี นอกจากเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติแล้ว ยังเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ เพราะความเข้าใจ เห็นใจกัน เป็นวิธีการป้องกัน และต่อสู้กับภัยในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติด้วย [\[๒\]](#) ฉะนั้น การแสวงหาทางเลือกเพื่อที่จะออกจากกาดักขอความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรงนั้น ถ้าเราตระหนักถึงสันติวิธีที่เน้นการแบ่งปันความสุขและความทุกข์ระหว่างเพื่อนมนุษย์โดยเข้าใจความจริงที่ว่า เรารักความสุข เกลียดกลัวความทุกข์ฉันใด คนอื่น ๆ ก็รักความสุข เกลียดกลัวความทุกข์เช่นเดียวกัน การเรียนรู้และเข้าใจกฎเกณฑ์ข้อนี้ จะทำให้ง่ายต่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และแบ่งกันความทุกข์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

¹ มารค ตามไท, “ปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของสันติวิธีในสังคมไทย”, บรรยาย ณ ห้องประชุมปภ สถาบันพระปกเกล้า, (๑๑ มีนาคม ๒๕๔๗).

๓. **สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนประชาธิปไตย** โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ดังที่นักคิดบางท่านได้นำเสนอว่า ประชาธิปไตยเป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรง กระบวนการประชาธิปไตยนำมาสู่การส่งเสริมสันติวิธีในชาติ และระหว่างชาติได้² ประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการลงคะแนนเสียงโดยเท่าเทียมกัน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการควบคุมทางนโยบาย ประชาธิปไตยนำมาสู่การหลีกเลี่ยงทรราชย์ การมีสิทธิเสรีภาพ มีการแสดงความคิดเห็นของตนเอง มีความอิสระทางความคิด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปกป้องความสนใจส่วนบุคคล มีความเท่าเทียมกันทางการเมือง และประชาธิปไตยนำมาสู่การแสวงหาเสรีภาพและความเจริญ³

ฉะนั้น ทั้ง “สันติวิธี” และ “ประชาธิปไตย” จึงมีความสัมพันธ์ และเกี่ยวพันกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุน หรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “มิติของความเท่าเทียม” หรือ “ความเสมอภาค” เพราะหากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับ “ความแตกต่าง” ในมิติต่าง ๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน “สันติวิธี” ทั้งสิ้น

๔. **สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม** ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้น จำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society)⁴ ดังที่ประเวศ วะสีกล่าวว่า ควรทำให้สังคมนี้ให้เป็น “สังคมนานุภาพ”⁵ ซึ่งสังคมนานุภาพนั้น เกิดขึ้นมาได้จากหลายสาเหตุ บางครั้งเริ่มต้นขึ้นมาจากการพยายามหาทางแก้ปัญหาร่วมกันในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อม ๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด ซึ่งการร่วมทุกข์นี้ในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็น

² Boutros-Ghali, “An Agenda for Democratization,” in Global Democracy, Barry Holden (ed), New York: Routledge, ๒๐๐๐), p.๑๐๖.

³ Robert A, Dahl, On Democracy (New Haven and London: Yale University Press, ๒๐๐๐), p. ๓๘-๔๔. อ้างใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล, ธรรมชาติของความขัดแย้งในวัฒนธรรมไทย (นนทบุรี: เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้านนโยบายสาธารณะโดยสันติวิธี, มปป.), หน้า ๕.

⁴ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม”, บรรยาย ณ ห้องประชุมสภาบันพระปกเกล้า, (๑๑ มีนาคม ๒๕๔๗).

⁵ ประเวศ วะสี, **ทฤษฎี ๓ อำนาจ** ใน มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน <<http://www.geocities.com/midnightuniv/newpage77.htm>>.

ความรู้สึกทุกขนั้นน้อยลง และที่สำคัญ การร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกัน จากหนักกลายเป็นเบา

๕. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งทางร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจและสังคม⁶ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การใช้ความรุนแรงดังกล่าวนั้น ประกอบไปด้วย “ความเป็นธรรม” ทั้งในแง่ของความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม การยกย่องและให้เกียรติมนุษย์ในสถานะของเพื่อนร่วมโลกคนหนึ่ง ที่รักสุข และเกลียดกลัวความทุกข์เช่นเดียวกัน

๖. สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด ทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะทำให้เกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดีความสามัคคีปรองดองนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง⁷

๗. ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมามากจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า “วิธีการอารยะ” (Civilize) หรือ “ความเป็นอารยะ” (Civility) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี⁸

๘. สันติวิธีเป็นวิธีที่สนับสนุนหลักการสิทธิมนุษยชน

ผู้เขียนพบว่า กฎบัตรสหประชาชาติอันเป็นที่มาของการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมิได้ให้คำจำกัดความของคำว่า สิทธิมนุษยชนเอาไว้ แต่พระราชบัญญัติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับคำว่า “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล ที่ได้รับการรับรอง หรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทย มีพันธกรณี ที่จะต้องปฏิบัติตาม” ซึ่งประเด็นหลักของข้อกฎหมายนี้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights (UDHR) เช่น ข้อที่ ๑ เกี่ยวกับหลักการของสิทธิมนุษยชนคือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเป็นพี่น้องว่า มนุษย์

⁶ “คำประกาศปี 2000 ของ UNESCO” อ้างใน <<http://pirun.ku.ac.th/~fagisvtc/buddhism/boon/index5.htm>>

⁷ โคทม อาริยา, “เอกสาร 30 ปี 14 ตุลา จดหมายข่าว ประชาชน”, (๑ ตุลาคม ๒๕๔๖): ๒๑-๒๕, <<http://www.santipap.com/kotom.htm>>.

⁸ ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๑๒.

ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติ ศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผล และมีโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการดรภาพ

ประเด็นก็คือ เพราะเหตุใด เราจึงต้องเคารพ หรือยึดมั่นใน “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล” และการเคารพในสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีอย่างไร ศ.นพ.ประเวศ วะสี⁹ ได้ตอบคำถามนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า (๑) การเคารพในความเป็นเพื่อนมนุษย์ระหว่างกัน จะทำให้สามารถแสวงหาข้อตกลงร่วมกันได้ (๒) การยึดมั่นในความเสมอภาคของความเสมอภาค โดยนำเสนอ หรือรับรู้ข้อมูล และข่าวสารอย่างเท่าเทียมกันจะทำให้กระบวนการเจรจาสามารถเดินต่อไปได้ หรืออาจจะประสบความสำเร็จ (๓) การยึดมั่นในความเสมอภาคจะทำให้คู่กรณีไม่สร้างอุบายเพื่อเอาเปรียบ (Trick) อันนำไปสู่การให้คำสัญญาลอย ๆ ซึ่งอาจจะเป็นการสร้างปัญหาในอนาคตได้ (๔) การเคารพ และยึดมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคจะทำให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย เพราะเป็นการเพิ่มพูนปัญญา จิตใจ และการพัฒนาการอยู่ร่วมกันให้มีความสุขมากขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนมองว่า “การยึดมั่น และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” นั้นก่อให้เกิดผลเชิงบวกต่อการเคารพ และ “ยอมรับความหลากหลายและความแตกต่าง” (The Recognition of Pluralism and Differences) เหตุผลก็เพราะว่าโลกยุคปัจจุบันนี้เป็นโลกแห่งความแตกต่าง (Difference's World) และเป็นโลกแบบพหุนิยม (Pluralism) ไม่ว่าจะมีความแตกต่าง และหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ชีวทัศน์ โลกทัศน์ อุดมการณ์การเมืองและวิถีชีวิต เป็นต้น ปัญหาก็คือ มนุษย์จะดำรงความเป็นอัตลักษณ์ หรือความเป็น “เอกภาพ” อยู่ท่ามกลางความเป็น “พหุภาพ” ได้อย่างไร จึงไม่ทำให้สูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ หรือเอกภาพของตัวเอง

คำตอบก็คือ “จำเป็น” ที่มนุษย์บางคนต้องเปิดกว้างในการที่จะยอมรับความหลากหลาย และความแตกต่างมากยิ่งขึ้น ซึ่งการ “ยอมรับ” มิได้หมายความว่า มนุษย์ต้องเชื่อตามและเปลี่ยน ทัศนคติของตัวเอง หากแต่หมายถึงการเปิด “ใจกว้าง” เพื่อที่จะศึกษาและวิเคราะห์ความแตกต่างและความหลากหลายที่เกิดขึ้นในสังคมอื่น ๆ หรือมิติอื่น ๆ ซึ่งฐานรองรับการเปิดกว้างก็คือ “ความเคารพ” ในความคิดเห็น การแสดงออก และความเชื่อ เป็นต้นของคนอื่น ๆ ด้วย

จะเห็นว่า การที่ปัจเจกบุคคลบางคน หรือบางกลุ่มพยายาม “ล้อมคอก” หรือ “ล้อมกรอบ” ของตัวเองอยู่ในฐานที่มั่น โดยการ “งัดปัดรับ” สิ่งอื่น ๆ เพื่อศึกษาและรู้เท่าทัน ปัญหาก็คือ การแสดงออกในลักษณะดังกล่าวอาจจะดูประหนึ่งว่าพยายามที่รักษาเอกภาพของกลุ่ม หรืออัตลักษณ์ของตัวเองหรือกลุ่มมั่นคงขึ้น และดำรงสถานะอยู่ได้ แต่ผลเสียที่จะเกิดขึ้นก็มีเช่นกัน เพราะอาจจะเป็นช่องทางให้ตัวเอง หรือกลุ่มตัวเองยึดมั่นในอัตลักษณ์ของตัวเองเท่านั้น และส่งผลต่อเนื่องไปสู่การมองว่า “ความคิด” และ “ความเชื่อ” ของตัวเองเท่านั้น “ถูกต้อง” ส่วนแนวคิด หรือความเชื่อของคนอื่น ๆ “ไร้สาระ” หรือ “ไม่มีคุณค่า”

⁹ ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, หน้า ๖-๗.

ผู้เขียนมองว่า บางครั้งการดำรงอยู่ “ให้ได้” ของมนุษย์บางคน อาจจะ “ไม่จำเป็น หรือ “ไม่มีเป้าหมาย” เพื่อมุ่งไปที่สิ่งอื่น หรือคนอื่น ๆ แต่เป็นการดำรงอยู่เพื่อตัวเอง ปัญหาก็คือ หากสังคม หรือคนอื่นอยู่ไม่ได้ เขาจะอยู่รอดได้อย่างไร ฉะนั้น ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว จึงมีความจำเป็นที่มนุษย์บางคน หรือบางสังคมต้องทำหน้าที่ หรือมีส่วนสำคัญในการรักษา “หมู่ใหญ่” เอาไว้ เพราะการเห็นแก่คนอื่น หรือสิ่งอื่นนั้น มีผลต่อเนื่องถึงการ “อยู่รอด” ของตัวเองด้วย และนี่จึงเป็นที่มาของการนำเสนอวลีสำคัญของพุทธทาสภิกขุที่ว่า “การที่เราต้องรักคนอื่น เพราะเราอยู่คนเดียวในโลกนี้ไม่ได้”

จากประเด็นนี้หน่วยงานศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ ได้นำเสนอปรัชญา หรือหลักยึดพื้นฐานเกี่ยวกับ “สันติวิธี” อันเป็นหลักยึดพื้นฐานในการแสวงหาสิ่งที่ เป็น “ความแตกต่างที่สร้างสรรค์และมิตรภาพที่ถาวร”¹⁰ โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดสภาพแวดล้อมของรัฐให้เกิด สันติสุขในการดำรงอยู่ร่วมกัน ระหว่างความแตกต่างของมนุษย์โดยไม่ก่อความขัดแย้งแตกแยกระหว่าง ฝ่ายข้างมากกับฝ่ายข้างน้อยโดยไม่มีการกดขี่ข่มเหงคุกคามซึ่งกัน ระหว่างผลประโยชน์ส่วนใหญ่นับกับ ผลประโยชน์ส่วนน้อย และระหว่างความถูกต้องของฉันทามติชั่วคราว โดยเปลี่ยนจากการต่อสู้ด้วยกำลัง โดยใช้ความรุนแรงหรือขจัดทำลายล้างขั้นแตกหัก เป็นการแข่งขันกันด้วยกติกาที่สันติวิธีสามารถ ประนีประนอมประนีประนอมและหาทางออกที่เป็นสายกลางโดยไร้ความสูญเสียของทุกฝ่ายได้

๙. สันติวิธีเป็นวิธีที่สนับสนุนแนวคิดเรื่อง “ความยุติธรรม”

เพราะเหตุไร การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีจึงต้องมี “ความยุติธรรม” เข้ามาเกี่ยวข้อง ศ.นพ. ประเวศ วะสี ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญในประเด็นนี้ว่า “สังคมต้องมีความยุติธรรมความยุติธรรมใน สังคมเป็นรากฐานของความเจริญ สังคมใดก็ตามที่ขาดความยุติธรรมไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ได้ ไม่ว่าจะมีความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมหรือจิตใจ แต่กลับเป็นบ่อเกิดของความทุกข์ ความ ขัดแย้ง การเสียกำลังใจ และนำไปสู่วิกฤติการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจที่เรา กำลังเผชิญ อยู่ ความยุติธรรมในสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญ แต่เท่าที่ผ่านมา สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อย เกินไป”¹¹

ด้วยเหตุที่ “ความยุติธรรม” มีความสำคัญดังที่ ศ.นพ.ประเวศ วะสีได้นำเสนอไว้ ศ.นพ.วัน ชัย วัฒนศัพท์¹² จึงมองว่า “ความรู้สึกไม่ยุติธรรม มักนำไปสู่ความขัดแย้ง และบางครั้งกลายเป็นความ รุนแรงในทุกสังคม และชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่เขารู้สึกว่ายุติธรรม” คำถามก็คือ “ความรู้สึกไม่ยุติธรรม” ดังกล่าว ประเมินจากอะไร มาร์ตอน ด็อยท์ (Morton Deutsch)¹³ ได้ชี้ว่า “การ

¹⁰ เขาวนะ ไตรมาส, ผู้อำนวยการสถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา, “ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ” ดูเพิ่มเติมใน <<http://www.pub-law.net/article/ac120447.html>>.

¹¹ ประเวศ วะสี อังโน พิเชต สุนทรพิพิธ, ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา, บทบาทของผู้ตรวจการแผ่นดิน ของรัฐสภากับการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ, ดูเพิ่มเติมใน <http://www.ombudsman.go.th/articles_main.asp?id=100080>.

¹² วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า ๑๐๘-๑๑๐.

¹³ Morton Deutsch, อังโน วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า ๕๕-๑๐๗.

แบ่งปัน วิธีการ การได้รับการตอบแทน หรือฟื้นฟู ขอบเขตและระบบคุณธรรม” ที่ “ไม่ชัดเจน” “บกพร่อง” และ “ไร้ความเป็นธรรม” จะกลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลเกิด “ความรู้สึกไม่ยุติธรรม” ฉะนั้น เขาจึงเสนอว่า “ควรยึดหลักความเสมอภาค หรือความเที่ยงธรรม” (Equity) “ความเท่าเทียม” (Equality) และ “ความจำเป็น” (Need)

รศ.ดร.มารค ตามไท¹⁴ มิได้ละเลยประเด็นดังกล่าว ดังเห็นได้จากการตอบคำถามดังกล่าวใน ประเด็นที่ว่า “อะไรคือหัวใจ” หรือ “แกนกลาง” ของสันติวิธี คำตอบก็คือ “สันติยุติธรรม” (Just – Peace) คือ “หัวใจของสันติวิธี” ซึ่ง “สันติยุติธรรม” นั้น มีนัยที่ครอบคลุมถึง “สันติ” ตามที่ศาสนาต่าง ๆ ได้นำเสนอ ซึ่งเป็น “สภาวะสันติ” ที่มีคำว่า “ความยุติธรรม” รวมอยู่กับคำอื่น ๆ ด้วย เช่น ความรัก ความเสมอภาค เป็นต้น

ฉะนั้น ไม่ว่าจะรัฐ บุคคล หรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ จะใช้สันติวิธีในมิติใดก็ตาม สันติวิธีนั้น ต้องเป็นสันติวิธีที่มี “ความยุติธรรม” (Justice) เสมอ ซึ่งไม่ได้หมายความว่า “ยุติ” แต่ “ไม่เป็นธรรม” ซึ่งหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และสังคมโลกพบว่าปัญหาต่าง ๆ “ยุติ” แต่มักจะ “ไม่เป็นธรรม”

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า เมื่อมองในมิติของศาสนา คำที่เป็น “กุญแจ สำคัญของสันติวิธี” น่าจะเป็นคำว่า “ธรรม” เพราะคำนี้กินความกว้างกว่าคำว่า “ยุติธรรม” แต่เพียง ประการเดียว ฉะนั้น หากใช้คำว่า “สันติ” ต้องคู่กับคำว่า “ธรรม” เสมอ คำตอบที่ได้ก็คือ ไม่ว่าเราจะ เรียกสันติวิธีออกเป็นกี่ชุดของวิธีก็ตาม หาก “สันติวิธี” ดังกล่าว “ไม่ประกอบไปด้วยธรรม” แล้ว แนวทางนั้นย่อมไม่เรียกว่า “สันติวิธี” ตามแนวทางของสันติวิธีในบริบทของ “การจัดการความขัดแย้ง” ฉะนั้น วิธีการที่จะใช้เป็นคู่มือสำหรับจัดการความขัดแย้งต้องเป็นสันติวิธีที่ “มีธรรม” หรือ “เป็นธรรม” ซึ่ง คำว่าวิธีที่เป็น “ธรรม” นั้น จะใช้วิธีอะไรก็ได้ แต่สิ่งที่จะต้องเป็นวิธีถูกนำเสนอด้วย “เจตนาที่ดี” “ทุกคน ยอมรับและปฏิบัติได้” และ “ทุกคนมีความสุข”

กล่าวโดยสรุปแล้ว “สันติวิธี” นอกจากเป็นวิธีที่เต็มไปด้วยความเป็นธรรมแล้ว ยังเป็นคู่มือ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถ เป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือ กระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ “การทะเลาะและสลายความเป็นอัตร ลักษณ์” และ “ยอมรับในความแตกต่าง” ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริม และยอมรับใน ศักยภาพของมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์เอง

¹⁴ มารค ตามไท, “ปัจเจก และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จของสันติวิธีในสังคมไทย”, บรรยาย ณ ห้อง ประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า, (๑๑ มีนาคม ๒๕๔๗).